

Articles from Ramamental

สาเหตุของความผิดปกติทางจิตเวช

2011-12-05 09:12:32 admin

ปราโมทย์ สุขนิษฐ์

ปัญหาที่ทุกคนรวมทั้งจิตแพทย์มักถามอยู่เสมอคือ อะไรเป็นสาเหตุของความผิดปกติทางจิตเวชที่ผู้ป่วยกำลังประสบอยู่ ซึ่งคำตอบก็มักแปรเปลี่ยนไปสำหรับแต่ละคน และแต่ละกลุ่มอาการ จนดูเหมือนไม่มีความแน่นอน ซึ่งแท้จริง คำตอบก็คือ *ไม่มีคำตอบเดียวที่ถูกต้องเสมอ และสามารถอธิบายการเกิดอาการสำหรับทุกคนได้เช่นเดียวกับคำตอบทางคณิตศาสตร์* เนื่องจากอาการเหล่านั้นเป็นผลสุดท้ายของปัจจัยสาเหตุต่างๆมากมายอันอาจมีปฏิสัมพันธ์ (interaction) ต่อกัน ซึ่งแต่ละคนก็อาจได้รับผลจากปัจจัยเหล่านั้นมากน้อยไม่เท่ากัน มิใช่รูปแบบเหตุและผลที่เรียงกันเป็นเส้นตรง (แผนภูมิที่ 1) การวินิจฉัยทางจิตเวชจึงอาศัยกลุ่มอาการเป็นหลัก มิได้วินิจฉัยจากสาเหตุเช่นเดียวกับการวินิจฉัยทางการแพทย์สาขาอื่น

ยิ่งไปกว่านั้น การพบว่าปัจจัยใดเป็นสาเหตุของโรค อาจมิได้หมายความถึงด้วยว่า จะต้องรักษาที่สาเหตุนั้น หรือจะไม่นำวิธีการรักษาต่อปัจจัยอื่นมารักษาด้วย เช่น การพบว่าโรคหนึ่งเป็นผลจากความผิดปกติทางพันธุกรรม การรักษามิใช่การแก้ไขที่สารพันธุกรรม หากแต่อาจให้ยาและจิตบำบัดรักษา และให้คำแนะนำในการสืบทอดทางกรรมพันธุ์ (genetic counselling)

วิธีการศึกษาหาสาเหตุโรค

ควรทำความเข้าใจว่า การศึกษาวิจัยทั่วไป จะพยายามค้นหาหรือพิสูจน์ว่า *ปัจจัยใดมีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ (correlation or association) กับอาการโรคนั้น ๆ บ้าง แต่มิได้หมายความว่าการวิจัยที่ได้รับการยืนยันดังกล่าว จะจัดเป็นสาเหตุของโรคนั้นได้ทันที* ทั้งนี้ ควรพิจารณาคุณภาพของการศึกษาวิจัยนั้น ๆ ด้วยว่า มีการออกแบบวิธีการวิจัยที่รัดกุม ปราศจากการลำเอียงในการเลือกประชากรศึกษา หรือสรุปผลเกินกว่าที่ข้อมูลจะแสดงได้หรือไม่

แนวคิด 2 ประการที่จะช่วยให้เข้าใจการเกิดโรคทางจิตเวชได้ดีขึ้น คือ

1) Stress diathesis model หมายถึง การเกิดโรคขึ้นอยู่กับความรุนแรงของ stress ซึ่งแปรผกผันกับความเสี่ยงในการเกิดโรคที่บุคคลนั้นมีอยู่ กล่าวคือ หากบุคคลนั้นมีความเสี่ยงสูงระดับ stress ที่ไม่รุนแรง ก็สามารถกระตุ้นให้เกิดโรคได้ ในทางตรงข้าม หากบุคคลนั้นมีความเสี่ยงต่ำหรือไม่มี การมี stress ที่รุนแรงก็ไม่อาจทำให้เกิดโรคขึ้นได้

2) Case formulation เป็นการขยายภาพมองจาก stress diathesis model ให้กว้างขึ้น โดยพิจารณาปัจจัย 4 ประการ (4 P's) คือ **ปัจจัยเสี่ยง (predisposing factors)** **ปัจจัยกระตุ้นให้เกิดอาการ (precipitating factors)** **ปัจจัยที่ทำให้อาการคงอยู่ (perpetuating factors)** และ **ปัจจัยปกป้อง (protective factors)** จากตัวผู้ป่วยและสิ่งแวดล้อมตัวผู้ป่วย ซึ่งอาจเป็นปัจจัยด้านชีวภาพ จิตใจ หรือสังคมก็ได้ อันอาจทำให้เข้าใจได้มากขึ้นว่า สิ่งที่เราเคยมองว่าเป็นเหตุของโรคโดยตรงนั้น แท้จริงอาจเป็น 1 ใน 4 ปัจจัยที่กล่าว (ดูแผนภูมิที่ 2)

ต่อไปนี้จะกล่าวถึง กลุ่มปัจจัยที่ได้รับการพิสูจน์ว่า น่าจะเป็นสาเหตุของโรคทางจิตเวช

ปัจจัยด้านชีวภาพ

1) พันธุกรรม

ปัจจัยทางพันธุกรรมเป็นปัจจัยที่ค้ำกับความรู้สึกของคนทั่วไปเกี่ยวกับอาการทางจิตเวชที่ว่า น่าจะเป็นผลจากการเลี้ยงดู หรือความเครียดจากปัญหาชีวิตต่างๆ โรคทางจิตเวชที่ปัจจุบัน พบว่า พันธุกรรมมีบทบาทในการเกิดโรคอย่างมากก็คือ mood disorders, schizophrenia, alcohol abuse และ Alzheimer's disease แม้ว่าจะยังไม่สามารถพบว่า DNA ที่ผิดปกตินั้น อยู่ที่ใด หรือมีวิธีการถ่ายทอดอย่างไร

วิธีการศึกษาทางพันธุกรรมมี 3 ลักษณะคือ

ก) การศึกษาการเกิดโรคในสมาชิกครอบครัวเดียวกัน (family study) ว่า มีอุบัติการณ์สูงกว่าสมาชิกของครอบครัวที่ไม่มีผู้ป่วยหรือไม่ วิธีการนี้มีจุดอ่อนที่ สมาชิกเหล่านี้ยังได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมและการเลี้ยงดูเดียวกัน ไม่อาจกล่าวได้ว่า การเป็นโรคเกิดจากการถ่ายทอดทางกรรมพันธุ์ได้เต็มที่

ข) การศึกษาการเกิดโรคในแฝดเหมือน (identical twin) ซึ่งถือว่า มีสารพันธุกรรมใกล้เคียงกันที่สุด เปรียบเทียบกับการเกิดโรคในแฝดไม่เหมือน (fraternal twin) ว่า มีอุบัติการณ์โรคสูงกว่าหรือไม่ เป็นการยืนยันที่น่าเชื่อถือกว่าการศึกษาแบบแรก แต่ยังคงมีจุดอ่อนเดียวกัน

ค) การศึกษาในบุตรหรือพี่น้องของผู้ป่วยที่ถูกแยกกันเลี้ยงดูโดยครอบครัวบุญธรรม (adoption study) ว่ายังคงมีอุบัติการณ์การเกิดโรคสูงใกล้เคียงกับการอยู่ในครอบครัวเดิมหรือสูงกว่าประชากรทั่วไปอย่างไร เป็นการตัดปัจจัยที่ว่า สิ่งแวดล้อมและการเลี้ยงดูของครอบครัวเดิมเป็นผลต่อการเกิดโรคออกไป แต่ก็ยังคงมีข้อด้อยคือ สิ่งแวดล้อมและการเลี้ยงดูของครอบครัวใหม่นั้นๆจะวัดอย่างไรว่า ต่างไปจากสภาพในครอบครัวเดิม

ในปัจจุบัน มีวิธีศึกษาที่ระดับ DNA ได้โดยตรง แต่ยังไม่สามารถนำมาใช้ในทางคลินิกได้

2) ชีวเคมี

เป็นการสะท้อนความเชื่อในวงการแพทย์ที่ว่า การทำงานของสมองทำให้เกิดพฤติกรรม ความคิดและอารมณ์ มิใช่เพียง "จิตใจ" ซึ่งเสมือนนามธรรม มีการศึกษาสมองทั้งในแง่กายวิภาค (neuroanatomy) สรีระวิทยา (neurophysiology) และชีวเคมี (neurobiochemistry) โดยเฉพาะในแง่สุดท้าย ได้รับการศึกษาและพิสูจน์จนได้คำตอบเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงระดับสารสื่อประสาท (neurotransmitters) และ receptors ต่าง ๆ กัมกับการเกิดโรค หรืออาการทางจิตเวชอย่างมากในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา

วิธีการศึกษาภาวะชีวเคมีในสมองทำได้ทั้งการตรวจสอบหลังผู้ป่วยเสียชีวิต หรือตรวจสอบสารเคมีจากน้ำไขสันหลัง เลือดหรือปัสสาวะ ตลอดจนการใช้เทคนิคทางรังสีวิทยาหรือกัมมันตภาพรังสี ตรวจในขณะที่ผู้ป่วยยังมีชีวิต แล้วมาหาความสัมพันธ์กับอาการที่พบ ในบางครั้ง ความรู้ในด้านนี้ได้มาจากการให้ยาที่มีผลกับสารสื่อประสาทกับผู้ป่วยแล้วสังเกตผลการรักษา เช่น การพบว่ายา neuroleptics สามารถรักษาโรคจิตได้โดยออกฤทธิ์ปิดกั้น dopamine system จึงทำให้คิดว่า dopamine activity ที่ผิดปกติ น่าจะเป็นสาเหตุของโรคดังกล่าว เป็นต้น

สิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับการศึกษาเหล่านี้คือ ระดับสารสื่อประสาทที่เปลี่ยนไป อาจเป็นผลติดตามของโรค ไม่ใช่เหตุของโรค หรืออาจเป็นผลของการรักษาวิธีต่าง ๆ รวมทั้งยา ข้อจำกัดทางห้องปฏิบัติการ ทำให้สามารถวัดได้เพียงระดับสารหรือ metabolites ของสารนั้น โดยมีได้วัดระดับที่เซลล์สมองโดยตรง นอกจากนี้ การศึกษาหลังผู้ป่วยเสียชีวิต อาจไม่ได้ระดับสารเคมีที่แน่นอนเนื่องจากการเสื่อมสลายของสารต่างๆไปบ้างแล้ว

ปัจจัยด้านสังคม

ปัจจัยทางสังคมสิ่งแวดล้อมนับเป็นปัจจัยที่คนทั่วไปให้ความสนใจ และกล่าวโทษว่าเป็นต้นเหตุของการป่วยทางจิตบ่อยครั้งที่สุด เช่น กล่าวว่า การอยู่ในระดับสังคมที่ต่ำ ฐานะยากจน จะเป็นเหตุให้เป็นโรค schizophrenia มากกว่าคนที่อยู่ในระดับความเป็นอยู่ที่ดีกว่า ซึ่งจากการศึกษาที่เป็นระบบแล้ว ไม่อาจพิสูจน์ได้ อย่างไรก็ตาม พบว่า ปัจจัยทางสังคมนี้มีผลอย่างมากในฐานะเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดอาการในผู้ที่เสี่ยงต่อการเกิดโรคอยู่แล้ว ซึ่งความเสี่ยงของแต่ละบุคคลอาจเป็นผลจากทั้งด้านพันธุกรรมหรือจากการเลี้ยงดูก็ได้

โดยทั่วไป ปัจจัยทางสังคมที่จิตแพทย์ให้ความสำคัญมากที่สุดทั้งในด้านผู้ก่อปัญหา สร้างความแข็งแกร่ง หรือการรักษา ก็คือ ครอบครัว

ปัจจัยด้านจิตใจ

มีผู้พยายามตั้งทฤษฎีมาอธิบายปรากฏการณ์ทางจิตใจ ทั้งในด้านความคิด อารมณ์ หรือพฤติกรรมมากมาย ถึงแม้ไม่มีหลักการใดที่ใช้อธิบายและพิสูจน์ได้กับทุกปรากฏการณ์ แต่ก็ช่วยให้เรามีแนวทางในการเข้าใจ และรักษาโรคทางจิตเวชได้ดียิ่งขึ้น ทฤษฎีหลักๆได้แก่

- 1) Learning Theory
- 2) Cognitive theory
- 3) Psychoanalytic theory
- 4) Personality theory

ดังรายละเอียดต่อไปนี้

Learning theory (ทฤษฎีการเรียนรู้) ประกอบด้วย classical conditioning และ operant conditioning ซึ่งจะอ่านรายละเอียดได้จากเรื่องพฤติกรรมบำบัด การเรียนรู้ช่วยอธิบายการเกิดและการรักษาโรคทางจิตเวชที่มีอาการทางพฤติกรรมเป็นหลัก

Cognitive theory (ทฤษฎีความคิด) ช่วยอธิบายลักษณะความคิดของผู้ป่วยโรคซึมเศร้าที่มีมุมมองตนเองทั้งในอดีต ปัจจุบันและอนาคตในแง่ลบ ซึ่งหากแก้ไขความคิดดังกล่าว ก็อาจทำให้อารมณ์ซึมเศร้าดีขึ้นได้

Psychoanalytic theory (ทฤษฎีจิตวิเคราะห์) ผู้ที่เริ่มคิดค้นคือ Sigmund Freud รายละเอียดดูในบททฤษฎีจิตวิเคราะห์ ในปัจจุบัน แม้ไม่อาจพิสูจน์ได้ชัดเจนว่า โรคทางจิตเวชทั้งหมดเกิดและรักษาได้ด้วยวิธีการทางจิตวิเคราะห์ แต่แนวคิดดังกล่าว ก็เป็นหลักในวิเคราะห์และเข้าใจปรากฏการณ์ต่างๆของจิตใจได้เป็นอย่างดี

Personality theory (ทฤษฎีบุคลิกภาพ) เป็นที่สังเกตกันมานานแล้วว่า การที่คนหนึ่งๆ มีบุคลิกภาพบางรูปแบบ อาจทำให้คนๆนั้นมีโอกาสเกิดโรคหรืออาการทางจิตเวชง่ายขึ้น ความสัมพันธ์นี้ เห็นได้ไม่ชัดในการเกิด psychosis แต่เห็นชัดเจนกว่าในการเกิดโรคกลุ่ม neuroses การเกิดมีบุคลิกภาพต่าง ๆ นั้นขึ้นกับทั้งปัจจัยด้านพันธุกรรม จิตวิทยา และสังคม

สรุป

แม้ว่าความโน้มเอียงในการศึกษาปัจจุบัน จะหันไปสู่อัจฉริยะทางชีวภาพในตัวผู้ป่วยมากขึ้น แต่การเข้าใจสาเหตุการเกิดโรคทางจิตเวชอื่น ๆ ด้วยนั้น จะช่วยให้เราเข้าใจชีวิตของผู้ป่วยมากขึ้น

กว่ารู้จักการเจ็บป่วย.อันจะนำไปสู่การให้การดูแลรักษาผู้ป่วยรวมทั้งการวางแผนป้องกันที่
ครบถ้วนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

1. Hope RA. Causation and mental illness. In: Rose N, ed. Essential Psychiatry. London: Blackwell Scientific Publication, 1988; 17-28.
2. Kaplan HI, Saddock BJ, Grebb. Synosis in Psychiatry 7th ed. Baltimore. Williams & Wilkins. 1994.

Ramamental

Ramathibodi Mental Health Homepage

ภาควิชาจิตเวชศาสตร์
รพ.รามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล

คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล
Faculty of Medicine Ramathibodi Hospital, Mahidol University.

Tweet

tumblr

my

Share

Email